

УДК 658.16

Юрій Е. О.

Буковинський державний фінансово-економічний університет

САНАЦІЯ ЯК СИСТЕМА ЗАХОДІВ ОЗДОРОВЛЕННЯ ПІДПРИЄМСТВА

Розглянуто суть й обґрунтовано мету санації підприємства як основного суб'єкта економічних відносин. Визначено, що санація включає в себе цілий комплекс заходів, які здатні оздоровити підприємство, покращити його фінансово-господарський стан, запобігти банкрутству та ліквідації, а також підвищити його прибутковість і конкурентоспроможність на ринку в довгостроковій перспективі.

Ключові слова: санація, мета санації, форми та види санації, санаційні заходи.

Постановка проблеми. У процесі становлення ринкових відносин в Україні питання пов'язані з санацією підприємства мають важливе практичне значення. В даний час кожен суб'єкт, незалежно від виду основної діяльності і форми власності, має реально оцінювати як власний фінансовий стан, так і фінансовий стан потенційних партнерів чи контрагентів.

Недостатній фінансовий стан підприємства є причиною його неплатоспроможності, погіршення фінансової стійкості, які призводять до незапланованих втрат і недосягнення необхідного фінансового результату чи навіть банкрутства. Тому дослідження фінансових засад проведення санації та стабілізації діяльності підприємства є важливим для забезпечення його подальшої ефективної роботи в ринкових умовах.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Проблему виходу підприємств із кризи та здійснення їх фінансового оздоровлення досліджували у різні періоди такі зарубіжні економісти, як В. Ахіллес, Б. Бекенферде, Й. Брандштеттер, А. Бюргер, А. Енгбердінг, С.-Е. Глесс, Р. Фішер, Д. Фехнер, Й. Спрінк та інші. З питань антикризового управління підприємствами, банкрутства, санації і реструктуризації та їх впливу на розвиток як окремих підприємств, так і національної економіки в цілому цілу низку наукових досліджень провели вітчизняні науковці, серед яких: Н.Я. Вульчин, І.О. Гнеушева, Л.Л. Гриценко, О.В. Іщенко, О.В. Мозенкова, Л.В. Панчук, І.Й. Плікус, Л.С. Ситник, О.О. Терещенко, О.В. Ткачевська, А.В. Череп, О.О. Шапурової, П.І. Юхименко та ін. Особливо варто згадати і про вагомий внесок у розвиток теорії криз, який зробив М. Туган-Барановський.

Дослідженню цієї проблематики постійну увагу приділяють учені країн з трансформаційною економікою, зокрема Г.А. Александров, В.А. Барінов, В.А. Богомолов, А.Г. Грязнова, Г.П. Иванов, В.І. Кошкін, Е. А. Уткін та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. В умовах нестабільності економіки, зумовленої світовою фінансовою кризою, нестабільності фінансового ринку в Україні, різких коливань валютних курсів, високих темпів інфляції особливо актуальним є питання вироблення пропозицій та запровадження заходів, які б давали можливість запобігати фінансовій кризі та банкрутству підприємства.

Мета статті. Метою дослідження є узагальнення теоретичних засад санації підприємства, дослідження процесу санації на підприємстві та розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізму її проведення на підприємствах України.

Виклад основного матеріалу. Антикризове управління підприємством є невід'ємним елементом єдиної системи управління і являє собою сис-

тему заходів, спрямованих на вихід підприємства з кризи, що є передумовою його успішного фінансового оздоровлення [7, с. 130].

Головним інструментом антикризового фінансового управління є санація. Термін «санація» походить від латинського «sanare» – оздоровлення, видужання. Окремі вітчизняні автори із санацією ототожнюють лише заходи щодо фінансового оздоровлення підприємства, які реалізуються з допомогою сторонніх юридичних чи фізичних осіб і спрямовані на попередження оголошення підприємства-боржника банкрутом і його ліквідації. Із цим не можна погодитись, оскільки мобілізація внутрішніх фінансових резервів є невід'ємною складовою процесу оздоровлення будь-якого підприємства.

Розглянемо основні підходи до визначення санації підприємства.

Згідно із Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», виділяють такі два поняття, як «санація» та «санація боржника до порушення справи про банкрутство».

Під санацією розуміється система заходів, що здійснюються під час провадження у справі про банкрутство з метою запобігання визнанню боржника банкрутом та його ліквідації, спрямована на оздоровлення фінансово-господарського становища боржника, а також задоволення в повному обсязі або частково вимог кредиторів шляхом реструктуризації підприємства, боргів і активів або зміни організаційно-правової та виробничої структури боржника.

Санація боржника до порушення справи про банкрутство – система заходів щодо відновлення платоспроможності боржника, які може здійснювати засновник (учасник, акціонер) боржника, власник майна (орган, уповноважений управляти майном) боржника, кредитор боржника, інші особи з метою запобігання банкрутству боржника шляхом вжиття організаційно-господарських, управлінських, інвестиційних, технічних, фінансово-економічних, правових заходів відповідно до законодавства до порушення провадження у справі про банкрутство [1].

В.П. Ельсуков, В.С. Каменков, Б.И. Конанов дають наступне визначення санації: «процедура, що передбачає заходи щодо фінансового оздоровлення боржника, тобто відновлення платоспроможності» [3, с. 136].

Г.О. Крамаренко і О.Є. Чорна стверджують, що «санація – це система заходів, проведених для поліпшення фінансового стану підприємства з метою запобігання їх банкрутства та підвищення конкурентоспроможності, особливо в періоди економічних криз» [3, с. 136].

І.Й. Плікус зазначає, що «санація – це система заходів, здійснюваних для запобігання банкрут-

ства промислових, торговельних, банківських монополій, яка може відбуватися злиттям підприємства, яке перебуває на межі банкрутства, з потужнішою компанією; випуском нових акцій або облігацій для мобілізації грошового капіталу; збільшенням банківських кредитів і наданням урядових субсидій; перетворенням короткострокової заборгованості в довгострокову; повною або частковою купівлею державою акцій підприємства, що перебуває на межі банкрутства» [4, с. 70].

О.О. Терещенко вважає, що «санація підприємства – заходи фінансово-економічного характеру, які відбивають фінансові відносини, що виникають у процесі мобілізації та використання внутрішніх і зовнішніх фінансових джерел оздоровлення підприємства» [6, с. 127].

На думку М. Титова «санація – оздоровлення неспроможного боржника, надання йому фінансової допомоги з боку власника майна, кредиторів та інших юридичних та фізичних осіб, спрямовані на підтримку діяльності боржника і запобігання його банкрутства» [3, с. 138].

Отже, як показали наведені визначення, окремі автори розглядають санацію підприємства, з одного боку, як процедуру оздоровлення боржника, надання йому фінансової допомоги, а з іншого – як комплекс заходів щодо поліпшення фінансового стану підприємства з метою запобігання його банкрутства та підвищення конкурентоспроможності.

Тому виникає необхідність подальшого поглиблення науково-методичних підходів щодо трактування поняття «санація підприємства».

Із широкого спектра думок щодо сутності поняття санації відомі економісти, провідні фахівці з питань виведення підприємств із фінансової кризи Н. Здравомислов, Б. Беккенферде, М. Гелінг синтезували єдине визначення: «Санація – це система фінансово-економічних, виробничо-технічних, організаційно-правових та соціальних заходів, спрямованих на досягнення чи відновлення платоспроможності, ліквідності, прибутковості і конкурентоспроможності підприємства-боржника в довгостроковому періоді».

Тобто санація – це сукупність усіх можливих заходів, які здатні привести підприємство до фінансового оздоровлення [5, с. 68].

На нашу думку, наведене визначення втілює комплексний підхід до поняття «санація», є універсальним і всебічно висвітлює економічну сутність санації підприємства, адже охоплює систему заходів, які здатні вивести підприємство з кризового стану шляхом його оздоровлення, поліпшення фінансового стану, запобігання банкрутству та підвищення конкурентоспроможності підприємства.

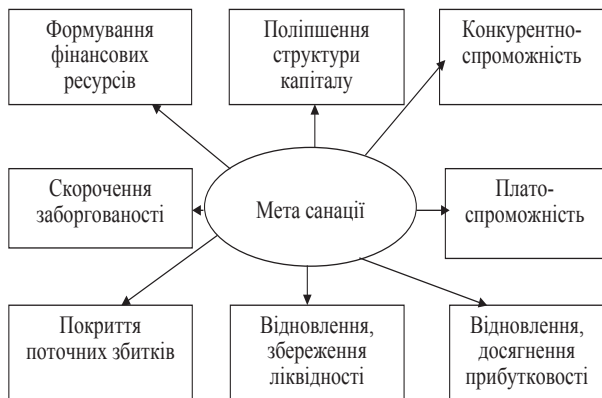

Рис. 1. Економічний зміст мети фінансової санації

Метою фінансової санації є покриття поточних збитків та усунення причин їх виникнення, поновлення або збереження ліквідності й платоспроможності підприємств, скорочення усіх видів заборгованості, поліпшення структури оборотного капіталу та формування фондів фінансових ресурсів, необхідних для проведення санаційних заходів виробничо-технічного характеру, що відображено на рис. 1 [2, с. 34].

Особливе місце у процесі санації посідають заходи фінансово-економічного, організаційно-правового, виробничо-технічного характеру та соціальні заходи.

Заходи фінансово-економічного характеру являють собою фінансові відносини, що виникають у процесі мобілізації та використання внутрішніх і зовнішніх фінансових джерел оздоровлення підприємств. Джерелами фінансування санації можуть бути кошти, залучені на умовах позики або на умовах власності, на поворотній або безповоротній основі.

Санаційні заходи організаційно-правового характеру спрямовані на вдосконалення організаційної структури підприємства, організаційно-правових форм бізнесу, підвищення якості менеджменту, звільнення підприємства від непродуктивних виробничих структур, поліпшення виробничих стосунків між членами трудового колективу тощо.

У цьому контексті розрізняють два види санації:

- зі збереженням існуючого юридичного статусу підприємства-боржника;
- зі зміною організаційно-правової форми санованого підприємства.

Виробничо-технічні санаційні заходи пов'язані, насамперед, з модернізацією та оновленням виробничих фондів, зі зменшенням простоїв та підвищенням ритмічності виробництва, скороченням технологічного часу, поліпшенням якості продукції та зниженням її собівартості, вдосконаленням асортименту продукції, що випускається, пошуком та мобілізацією санаційних резервів у сфері виробництва [3, с. 16].

Оскільки санація підприємства пов'язана, як правило, зі скороченням зайвого персоналу, велике значення мають санаційні заходи соціального характеру. Особливо це стосується фінансового оздоровлення підприємств-гігантів або підприємств-міст. Саме тому необхідно вести помірковану політику звільнення у взаємозв'язку із реалізацією соціального плану проекту санації.

Тут можуть бути передбачені такі заходи, як створення та фінансування системи перепідготовки кадрів, пошук і пропозиція альтернативних робочих місць, додаткові виплати з безробіття, надання звільненим працівникам позик тощо. При здійсненні санації необхідним є також визначення напрямів здійснення санації та вибір її форм. До напрямків санації відносять санації підприємств, направлені на рефінансування його боргу та санації направлені на реструктуризацію чи реорганізацію підприємств.

Основними формами санації підприємства, що направлена на рефінансування боргу є: дотації та субвенції за рахунок бюджетних коштів, державне пільгове кредитування, державна гарантія комерційним банкам за кредитами підприємств, цільові банківські кредити, реструктуризація короткострокових в довгострокові кредити.

Проекти санації в обов'язковому порядку проходять державну експертизу щодо оцінки їх якос-

ті та визначення суб'єктів господарювання, для яких необхідна державна фінансова підтримка.

У вітчизняній практиці відбір суб'єктів господарювання, яким можливо надати державну підтримку, визначається за відповідними, раніше визначеними критеріями. Крім того, здійснюється діагностика їх фінансово-майнового становища.

Для отримання державної підтримки проводиться обґрунтування техніко-економічних показників санації підприємства. Найбільша увага приділяється: попиту на продукцію та аналізу ринку; собівартості продукції; оцінці ефективності заходів із санації підприємства; головним техніко-економічним показникам, які підлягають санації, і фінансовій та економічній оцінці санації; забезпеченню ресурсами, напрямам їх поповнення; персоналу, продуктивності праці та ін. Ефективність санації визначається шляхом співвідношення результатів і витрат на її здійснення у відповідній формі.

Важливим компонентом санаційного процесу є координація та контроль за якістю реалізації санаційних заходів, що здійснюється через систему оперативного фінансового контролінгу фінансовою службою підприємства [8, с. 230].

Санація вважається успішною, якщо з допомогою зовнішніх чи внутрішніх фінансових джерел вдається нормалізувати господарську діяльність

підприємства та уникнути його банкрутства і забезпечити прибутковість в майбутньому.

Таким чином, дослідивши підходи до визначення сутності поняття «санація» можемо визначити, що вона включає в себе цілий комплекс заходів, які здатні оздоровити підприємство, покращити його фінансово-господарський стан, запобігти банкрутству та ліквідації, а також підвищити його прибутковість і конкурентоспроможність на ринку в довгостроковій перспективі.

Висновки та пропозиції. Отже, в сучасних умовах санація підприємства має значний економічний потенціал та входить до системи найбільш дієвих механізмів фінансової стабілізації підприємства, що допомагає відновити його платоспроможність і прибутковість.

Відсутність в Україні висококваліфікованих санаторів зумовлена недосконалістю податкового, фінансово-кредитного, цінового і митного законодавства. Розв'язання цих питань сприятиме подоланню кризи, прискоренню економічної стабілізації і поліпшенню фінансового стану підприємств. Подальшого розвитку потребують дослідження в напрямі пошуку показників результативності використання інноваційних програм, адекватних новим умовам формування конкурентного середовища.

Список літератури:

1. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом : Закон України від 14 травня 1992 року № 2343 – XII.
2. Іщенко О. В. Генеза економічної сутності санації господарюючих суб'єктів / О. В. Іщенко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – № 10. – С. 32-37.
3. Колісник М. К. Фінансова санація і антикризове управління підприємством : навч. посіб. / М. К. Колісник, П. Г. Ільчук, П. І. Віблій. – К. : Кондор, 2007. – 272 с.
4. Плікус І. Й. Удосконалення механізму управління фінансовою санацією підприємств / І. Й. Плікус, Н. В. Новак, Т. М. Мільчаковська // Вісник СумДУ. Серія Економіка. – 2010. – № 1(Том 2). – С. 69-77.
5. Слізкова Г. В. Особливості кризових явищ та антикризового управління в Україні / Г. В. Слізкова // Формування ринкових відносин в Україні. – 2011. – № 10. – С. 66-72.
6. Терещенко О.О. Управління фінансовою санацією підприємств : навч. посіб. / О. О. Терещенко. – Вид. 2-ге, без змін. – К. : ЮШУ, 2009. – 552 с.
7. Ткачевська О. В. Суть антикризового управління підприємством / О. В. Ткачевська // Економіка АПК. – 2012. – № 3. – С. 127-131.
8. Шапурова О. О. Сутність, завдання та принципи антикризового управління / О. О. Шапурова // Держава та регіони. Серія: Економіка і підприємництво. – 2009. – № 1. – С. 228-232.

Юрій Е. О.

Буковинський державний фінансово-економічний університет

САНАЦИЯ КАК СИСТЕМА МЕРОПРИЯТИЙ ОЗДОРОВЛЕНИЯ ПРЕДПРИЯТИЯ

Резюме

Рассмотрена сущность и обоснованы цели санации предприятия как основного субъекта экономических отношений. В статье определено, что санация включает в себя комплекс мероприятий, которые способны санировать предприятие, улучшить финансово-хозяйственное состояние, предотвратить банкротство и ликвидацию, а также повысить его доходность и конкурентоспособность на рынке в долгосрочной перспективе.

Ключевые слова: санация, цель санации, формы и виды санации, санационные мероприятия.

Yuriy E. O.

Bukovyna State University of Finance and Economics

READJUSTMENT AS A SYSTEM OF ACTION ENTERPRISE RESTRUCTURING

Summary

The essence and the purpose of enterprise readjustment as the main subject of economic relations were studied. It was determined that the reorganization includes a set of measures that can turnaround the enterprise, improve its financial and economic situation, avoid bankruptcy and liquidation, as well as increase its profitability and competitiveness in the market in prospect.

Key words: readjustment, readjustment goal, forms and types of readjustment, readjustment measures.